

অরিধ ... ৮।।।।।
পৃষ্ঠা... ৮... কলাপ। ...

তারিখ: শনিবাৰ, ১৯শে কাৰ্ত্তিক, ১৩৩৪ : ৫ই নোভেম্বৰ ১৯৭৭

ডঃ কুদুরত-ই-খন্দা

মুশব্বেগা বিজ্ঞানী ও শিক্ষাবিদী ডঃ ঘৃহস্থ কুদুরত-ই-খন্দার ইলেক্ট্রোলজি অধ্যক্ষ এম্বল একজন মানুষ। হারালাম বিজ্ঞানচৰ্চাৰ ক্ষেত্ৰে যান ছিলেন পথিকৃৎ শিক্ষাবিদীকুৰে যিন পালন কৰে গেছেন অগ্রযোগীৰ ভূমিকা। বিজ্ঞানচৰ্চা, বৈজ্ঞানিক গবেষণা ও শিক্ষাবিদীকুৰে তাঁৰ আবণ্ণন ভাস্তুত কথনও বিস্ময় হতে পাৰিবে না। এখন থেকে অধ্যাতোবিদীকলোকে আগে, বাঙালী মাস্তুল সমাজ যখন শিক্ষাবিদীকুৰে পশ্চাদপন্থ, ডঃ কুদুরত-ই-খন্দা তখন আপন-বেধা ও সাধনার বাল জ্ঞানবিজ্ঞান চৰ্চাৰ ক্ষেত্ৰে তাঁৰ উপলক্ষ্যিত সকলোৱ লক্ষ্যগোচৰ কৰে তৈলেন। ১৯২৪ সালে তিনি কৃতিত্বৰ সঙ্গে বৰালুনগাম্বেৰ এম-এসসি ডিগ্ৰি অৱৰ্জন কৰেন। পঞ্জবতীকলোৱ সৱকাৰী বৰ্তন নিয়ে উচ্চাশঙ্কা লাভেৰ উদ্দেশ্যে লক্ষ্য হাল এবং ডিএসসি প্রাপ্ত কৰেন। শিক্ষাজনে কৃতিত্বৰ জন্যে ডঃ কুদুরত-ই-খন্দা প্ৰেচণ্ড-বাসাধাদ বৰ্তন অৱৰ্জন কৰিছিলেন। ১৯৩৯ সালে কল্পকাঞ্জিৰ প্ৰেসিডেন্সী কলেজে তিনি অধ্যাপকৰ শৰু কৰেন এবং দেশ ভাগভাগি পৰ্বত তাঁৰ সেখানেই শিক্ষকতাৰ দায়িত্ব পালন কৰেন। ১৯৪৭ সালে, তিনি সাবেক প্ৰৰ্ব্ব পার্টিকুলানে ছলে আসেন এবং তিনি বছৰ জ্ঞানশঙ্কা বিভাগেৰ পৰিচালকেৰ দায়িত্বে নিযুক্ত থাকেন। প্ৰায় বাৰো বছৰ তিনি বিজ্ঞান গবেষণা পৰিষদেৰ পৰিচালক ছিলেন।

ডঃ কুদুরত-ই-খন্দাৰ এই কৃতিত্বপূৰ্ব, ঘটনাৰহুল জীৱন একজন জ্ঞান পিপাসুৰ শৰ্ম ও সাধনাৰ স্বীকৃতিৰ বহুম কৰছে। তাঁৰ এই উচ্চলে নাম দেশৰ ঘানুম, বিশেষ কৰে শিক্ষাবিদীকুৰে কাৰছ বৰাবৰই ছিল অনন্তপুৰগৰ উৎস। জ্ঞানেৰ সাধনার তিনি ধৈৰ্য সহযোগী অৱদান কৰেছিলেন, বহু বিজ্ঞানিক উদ্ভাবনীয় ধৈৰ্য অবদান কৰেছিলেন। তেমনি তিনি স্পষ্টি কৰেন তাঁৰ বিজ্ঞানিক উত্তোলনী। এ যে কৃতবড় সাফল্য বৰতবড় কৃতিত্ব অধ্যাদেৱ সামাজিক পটভূতিক কথা মনে না রাখলে তা উপলব্ধি কৰা ষাবে না। এখন জ্ঞান-বিজ্ঞান চৰ্চাৰ পথ ধৈৰ্য প্ৰশংসনজ্ঞৰ হয়েছে তেমনি গড়ে উঠেছে অনুকল সামাজিক পৰিবেশ। বিদ্যাচৰ্চা এই সমাজে সাফল্যেৰ চৰিকাঠিবেগেই স্বীকৃতি লাভ কৰেছে। কিন্তু এখন থেকে অধ্যাতোবিদীকল আগেও জ্ঞানচৰ্চা ছিল উদ্বোধনেৰ মত ঘটনা, নিৰ্বাপ্ত প্ৰাপ্ত না হলো কৰও পক্ষে এই সাধনায় সহজে শাফলা লাভ কৰা সম্ভব ছিল না। এই

প্ৰস্তুতে আৱে স্মৰণযোগ্য, বিজ্ঞানেৰ চৰ্চা ও প্ৰযোগেৰ ক্ষেত্ৰে তখন অনেক সৌমত ছিল, বিজ্ঞান চৰ্চাৰ স্মৰণযোগ্য ছিল সৌমত বৰ্ধ। এই প্ৰতিকূল সামাজিক পৰিবেশেও ডঃ কুদুরত-ই-খন্দা জ্ঞানেৰ সাধনায় অগ্ৰপীথকেৰ ভূমিকা পালন কৰে গেছেন।

ডঃ বুদ্ধাৰ ঘৃত্যুতে আমাদেৱ সমাজে এক শূন্যতা সৃষ্টি হল, সন্দেহ নেই। আমাদেৱ সমাজ থেকে বৰ্মিলিত বৰ্দন মানুষ একে একে ছলে ঘাটেছেন শাফলা স্বৰ কৰ্মক্ষেত্ৰে গ্ৰিকল্পিত সাধনায় অতুলনীয় সাফল্য অৱৰ্জন কৰেছেন। সে শাফলা শৰ্ম বৰ্তন্ত-গত নহ, সমাজিগতও বটে। এখন বৰ্তন্তত, এখন ধীৰে ধীৰে দুৰ্বল হয়ে উঠেছে যাবা সমাজকে দিক্কাৰনৰ্ধে তিতে পাৱেন, ম্লবোধে আত্মস্থ কৰে তলতে পাৱেন, পৰিষণত বসেছে ডঃ বুদ্ধা ইলেক্ট্রোলজি কৰেছেন কিন্তু, তাঁৰ ঘৃত্যুতে সমাজেৰ ক্ষৰ্ত সহজে প্ৰেৰণ হৰাৰ নয়।

বাংলাদেশে মাত্ৰাবৰ্ধী বিজ্ঞানচৰ্চাৰ ক্ষেত্ৰে ডঃ খন্দা এক অবশ্যৱৰ্ণনীয় ভূমিকা পালন কৰে গেছেন। বাহ্যিক বিজ্ঞান চৰ্চা এবং উচ্চশিক্ষাৰ মাধ্যম-ৰ পথে বাংলাভাৰতীৰ প্ৰবৰ্তনেৰ প্ৰয়োগ তিনি ছিলেন আপোসহীন, তিনি কেবল যুথেৰ কথাৰই বালে। প্ৰচলনেৰ প্ৰকল্পতা ছিলেন নো? বিজেৱ রচনায় ও কৰ্মেও তিনি দৃঢ়োন্ত স্থাপন কৰেছেন।

ডঃ কুদুরত-ই-খন্দাৰ মত অসীমান্ত পৰিষণত অধ্যাতোবিদী মানুষটিৰ নাম আমাদেৱ শিক্ষাজিগে ও সমাজে স্মৰণীয় কৰে যাবাৰ প্ৰয়োজনীয়তা অনুসৰীকৰণ। সৱকাৰ ও জনগণেৰ শৰ্ম ও স্বীকৃতি তিনি জীৱিতদশায়ই প্ৰয়োজন। য তাৰ পৰও তাৰ প্ৰতি এই শুধুমাৰি পৰিচয় অধিদেৱ তাৰে ধৰতে হবে ক’জোৱা ভেতৰ দিয়ে, তাৰ নামে পদক, বৰীৰ ইতাদি প্ৰবৰ্তন কৰা দৱাহ কৰে চাবে না বলেই যনে কৰি। তাৰে এই বিজ্ঞান সাধক ও শিক্ষাবিদতাৰ প্ৰতি শুধুমাৰি শৰ্মধাৰণ নিৰোধ। হবে যদি আমৰা ক঳লা ভাৰতীয় জ্ঞান-বিজ্ঞানেৰ চৰ্চা ও উচ্চশিক্ষাৰ মাধ্যমৰ পৈৰালা ভাৰতীয় প্ৰবৰ্তনে সফলকাৰীভূত, সাৰ্ব-পৰি প্ৰক্ৰিয়া জ্ঞান-সাধনাৰ এটি দৃঢ়োন্ত আৰ্দ্ধে শিক্ষাজনে যাতে অনসত তাৰে ক্ষেত্ৰ বৃক্ষণ্পাৰ গত্যে কৰতে তাৰে। তাৰ জ্ঞানস্থান আৰাদেৱ ভৱে জ্ঞানত হবে জ্ঞান ও কৰ্মৰ সাধনয়ি।

ডঃ কুদুরত-ই-খন্দাৰ যন্ত্ৰে আগেৰ ক্ষেত্ৰে জ্ঞানৰ আয়োজন কৰি, কমিনা কৰি তাৰ পথ পৰিষণত মাগফেৰাতে। তাৰ শৈক্ষিকসন্তুষ্টি পৰিমাত্ৰাৰ পৰিজনকে অধিবাৰ জানাই আন্তৰিক সমৰ্মেলন।